

La Festivitat de Sant Antoni Abat al Vallès contemporani

Ernesto Vilàs Galindo, Cercle de Recerques i Estudis Mogoda (CREM)

Antecedents

Quan parlem de festes en el nostre entorn cultural, parlem d'un trencament de la quotidianitat, d'un temps de trobada entre els membres d'una comunitat, un fenomen que, per tal de poder validar-lo, ha d'incloure ball, menjar i acte religiós, tradicionalment. Si més no, des de l'Antic Règim on, a poc a poc i emmarcat en la religiositat social, va anar redefinint-se el calendari festiu. La parròquia enquadrava la vida social en general (naixements, casaments, defuncions...) i també les activitats d'oci. El calendari festiu català és tributari del litúrgic, de la mateixa manera que aquest és tributari de les festes prèvies de les societats romanes, ibèriques i d'altres anteriors encara. Al llarg de l'any van succeint-se: el solstici d'hivern (Nadal), carnestoltes, el solstici d'estiu (sant Joan), etc. La celebració de la diada de Sant Antoni és un cas especialment reeixit. Sobretot a partir del segle XIV quan el sant baró va incorporar a les seves conegudes virtuts guaridores, les de protector de l'agricultura i la ramaderia. Segons els historiadors i folkloristes com Joan Amades, per les mateixes èpoques de l'any celebraven els romans un seguit de tradicions (*Paganalia*, *Sementinae* i *Consualies*) amb la intenció de demanar la fertilització de la terra, els animals i les persones. En ésser Antoni l'Egipci el sant que vetllava per aquestes qüestions i coincidir el dia de la seva celebració amb els primers dies de l'any, del solstici

d'hivern, va ser la figura que, a la litúrgia cristiana, va atribuir-se'l el patronatge de totes aquelles professions relacionades amb l'agricultura, els animals i la resta d'oficis vinculats.

Deixant de banda les arrels ancestrals i la seva simbologia, el culte a Sant Antoni s'havia anat estenent a finals de l'edat mitjana gràcies a dues raons bàsiques: el seu paper com a iniciador del monaquisme que s'anava estenent i la feina assistencial de l'orde hospitalari de Sant Antoni. Un pas més en aquest camí es produeix a partir del segle XIV, quan comencen a constituir-se moltes confraries de diferents oficis que es posaven sota la protecció d'un sant patró. Aquestes noves organitzacions responien a la necessitat d'ajuda entre els seus membres i a la pràctica de la caritat. Però també celebraven una processó, una missa i la celebració del dia de la seva festivitat. Vet aquí el punt de partida de la diada de Sant Antoni que, amb el temps i els canvis socials derivats, especialment al segle XIX, configurarà les celebracions actuals.

Efectivament, a partir del segle XIX, les festes santantonianes agafen un caire diferent. Com a plat fort festiu de l'inici d'any, arrelà a molts pobles i ciutats al llarg dels Països Catalans alhora que incorporava trets individuals a cada indret i noms diversos (santantoniades, festa dels Tonis, encamisades...). Nosaltres, però, ens centrarem en el nostre entorn comarcal¹.

El Vallès Occidental i el Vallès Oriental sumen un total de 62 municipis dels quals 33 conserven avui dia la tradició de sortir al llarg de les primeres setmanes d'hivern a fer la passada de Sant Antoni. El nostre objecte d'estudi l'hem volgut acotar a les entitats integrades a la Federació Catalana dels Tres Tombs, que són un 30% respecte al total dels municipis dels dos vallesos, un 57% del total de municipis que encara celebren Sant Antoni Abat. Partint d'aquesta constatació, ens permetem fer una

proposta de cronologia per a l'evolució de la nostra festivitat protagonista al llarg dels segles XIX i XX. No cal dir que a cada localitat aquesta cronologia té les seves especificitats, però pensem que per a emmarcar el conjunt, la nostra proposta pot ser vàlida i prou descriptiva. Finalment, ens acostarem als canvis dins dels elements de la festa en aquests dos segles.

Consolidació de l'herència del passat, 1834-1936

La festivitat de Sant Antoni Abat tal com la coneixem avui en dia és el fruit de l'adaptació de la celebració medieval als canvis socials i econòmics que van succeir-se a partir dels efectes de les revolucions liberal i industrial al territori vallesà. Poc a poc, el procés va anat reflectint-se a les entitats del diferents municipis: Rubí (1859), Caldes de Montbui (1873), Sabadell amb la Colla Vella (1871) i la Jove (1880), Santa Perpètua de Mogoda (1916) i Barberà del Vallès (1920).

La Societat de Sant Antoni Abat de Rubí té ben documentats els seus orígens ja que conserva el Reglament original signat el 1859, on es van establir els procediments i objectius a seguir per l'entitat. Diu així:

Reglament de la Societat de Carreters y traginers del poble de Rubí, fet a la reunió tinguda lo dia sis de febrer de mil vuitcents cinquanta nou.

Reunits en la Casa Rectoral en presencia del Sr. Cura Párroco de esta Parroquia de Rubí, els mes avall espresats, a fi de assentar les bases que hajan de servir de govern per lo bon ordre i progrés de la Societat dita, baix la invocació de Sant Antoni Abat, al objecte unicament de celebrar tots los anys ab la major pompa y lluïment possible lo dia de son Patró y advocat Sant Antoni, han determinat...²

Al municipi de Rubí queda clar que l'organització va ser impulsada pel creixent sector de carreters i traginers a l'empara de l'Església.

Dibuix realitzat per Maribel Farré Rocaspana a partir d'un gravat dels anys 40 del segle XX en el qual es representa Sant Antoni com a patró dels carreters o traginers. Font: *Història de la Societat de Carreters de Sant Antoni Abat de Santa Perpètua de Mogoda*, pàg. 169

A **Caldes de Montbui** els orígens també són clars, els va aportar en Climent Cuspinera, autor d'una guia de finals del segle XIX de la vila de Caldes on explicava el què i el com de la festa de Sant Antoni a la vila. Cuspinera atribuïa la bona salut de la festa a Caldes a l'existència d'un potent gremi de traginers que, enriquits amb el transport i venda de llambordes pels carrers barcelonins, invertien força recursos³.

Ens recorden des de Caldes⁴ la important vinculació de la vila termal amb la capital catalana, gràcies a la presència de la burgesia capitalina als seus establiments turístics i per la presència a la ciutat comtal de calderins enriquits amb el transport del fruit de les pedreres de la localitat a la ciutat comtal. Tal com explica Cuspinera, els recursos no van mancar a la festa de Sant Antoni de Caldes mentre l'organització va ser en mans d'aquesta classe social dominant a la vila. La postguerra va canviar aquesta característica, democratitzant-la i fent-la més popular conforme han anat passant els anys.

A **Sabadell** els orígens ens fan recular molt més en el temps i en la vinculació amb l'Església també. La seva evolució és un exemple documentat del procés de transformació de la festa de l'edat mitjana al món contemporani. Al 1342, concretament, quan Bernat Mir va fundar un benefici amb el nom del sant a la parròquia de Sant Feliu d'Arrahona i donà una partida de terres sobre les quals es construiria l'actual carrer de Sant Antoni. El caràcter netament religiós d'aquest benefici⁵ va deixar pas el 1398 a la conversió en confraria amb altar propi a la nova església de Sant Feliu. D'aquesta manera, la institució religiosa va donar pas a una de professional, gremial pròpiament dit ja que parlem de temps medievals.

La **confraria medieval** sabadellenca va disposar dels ingressos de les aportacions dels seus membres però, a més, va rebre recursos dels

guanys proporcionats per la seva activitat de comerç amb bestiar a l'antic mercat.⁶ Un pas més en el camí de l'autonomia respecte de l'Església va venir el 1645 quan el sector dels traginers, cada vegada més important a Sabadell, va incorporar-se a la confraria donant pas a la formació d'una **germandat**. És al voltant d'aquesta data, sense gaire concreció, que s'establí la benedicció de les cavalleries i el pa beneït, tot ell destinat a l'alimentació del bestiar.

L'últim pas va donar-se el 1871 quan va formalitzar-se l'actual entitat, la Germandat Sant Antoni Abat. Encara no era Colla Vella, ja que només existia una entitat santantoniana. La divisió en dues entitats va succeir el 1880 a causa d'una diferència de criteri que als ulls actuals semblaria intranscendent. Poc després de crear-se la germandat, una de les diades va presentar-se plujosa i la junta de l'entitat va decidir no sortir a fer la desfilada per tal d'evitar problemes amb el bestiar i possibles conseqüències sobre el guarniment, a més del deslluïment natural d'una desfilada pels carrers enfangats. Els joves de la germandat no hi van estar d'acord i van insistir a sortir. Davant la tossuderia dels joves, els grans els van advertir amb l'expulsió si sortien al carrer. Dit i fet, els joves van sortir amb les seves cavalleries i des d'aleshores a Sabadell coexisteixen la Germandat de Sant Antoni Abat Colla Vella (1871) i la Joventut de Sant Antoni Abat Colla Jove (1880), alternant-se cada any a la capçalera de la passada, cada 17 de gener, perquè a Sabadell la passada continua fent-se el dia del sant egipci.

A **Santa Perpètua de Mogoda**, les primeres notícies de la festa tenen una cronologia semblant, ens arriba per tradició oral. El net de Joan Margarit va explicar⁷ com el seu avi, en Joanot Carreter, havia anat a comprar una euga a Puigcerdà el 1871 per encàrrec del marquès de Comillas, la mateixa euga que, l'any següent, participaria a la festa de Sant Antoni organitzada al barri

de Mogoda, seu del marquesat a Santa Perpètua.

Com a tants pobles, a Santa Perpètua semblava fer-se una celebració a instància dels diferents propietaris. La formalització de la festa va esdevenir-se el 1916 quan van decidir constituir-se en Societat de Carreters de Sant Antoni Abat de Santa Perpètua de Mogoda. Als estatuts de la nova entitat es prohibia parlar de política i/o religió. Una demostració de les tensions entre clericals i anticlericals a principis del segle XX. De fet, entre 1918 i 1928, les divergències van escindir el grup en dos, a una banda els republicans anticlericals i a l'altra el sector catòlic. Ambdós grups organitzaven la diada de Sant Antoni per la seva banda.

A Barberà del Vallès la diada santantoniana anava a compte del Gremi d'Agricultors del poble, que esdevindria la Cooperativa agrícola del municipi. Organitzada per aquesta institució, podem posar la data de la seva creació formal, el 1920, com la data mínima de la commemoració de Sant Antoni.

Cadascuna d'aquestes associacions tenen orígens diferents i ens il·lustren sobre la varietat de procedències d'aquests tipus d'entitats.

Una explicació als canvis del segle XIX

Com hem avançat al llarg de les línies precedents, el punt de mira del procés de transformació de la festivitat medieval a l'actual l'hem de posar a la industrialització vallesana del segle XIX.⁸ Amb Sabadell i Terrassa en l'epicentre del desenvolupament industrial, les viles de l'entorn vivien la necessitat de fer sortir la producció de les seves fàbriques i acostar-hi les matèries primeres per als seus processos productius. En referència a aquest moviment en alça de mercaderies, Pascual Madoz el va descriure així parlant de Sabadell (la seva visió pel que fa a Terrassa no era gaire diferent):

[Sabadell disposa de] fàbricas de paño, patencures [conegut després

com panyeria fina] de todas clases, colores i dibujos; de franelas, sarguetas, pañuelos de lana, tejidos de algodón[...]; de estas fábricas unas son movidas por las aguas del rio Ripoll y otras por medio de máquinas de vapor, de fuerza de 6, 12 y 20 caballos; pero la mayor parte de las de tejidos de algodón son dependientes de las de Barcelona, a donde se conducen géneros elaborados diariamente, en unos 15 ó 16 carros destinados a este objeto.⁹

A la segona meitat del segle XIX la dependència de Barcelona es va trencar per la conversió del cotó vallesà i l'entrada en joc del sector llaner. Aquest sector era molt més diversificat quant a estructura industrial i processos fabrils per la qual cosa tenia més necessitats de transport. És el moment en què sorgeixen les agències de transport. Les noves “empreses de serveis logístics” (utilitzant terminologia actual) van permetre que els gèneres i les matèries transportades tinguessin orígens i destinacions diverses

Traginant carbó. Dibuix realitzat per Maribel Farré Rocaspana a partir d'una imatge. Font: *Història de la Societat de Carreters de Sant Antoni Abat de Santa Perpètua de Mogoda*, pàg. 169

(indústries, comerços, clients, proveïdors, etc.).

Tot i l'arribada del ferrocarril a mitjans del segle XIX al Vallès¹⁰, carros i agències van continuar sent necessaris i van anar creixent a mesura que la demanda de transport anava a l'alça i es feia heterogènia. L'agència Costas de Sabadell es fundà precisament el 1855 i Terrassa veié sorgir l'Agència Cardús o la Casas, per exemple, perquè va créixer el transport cap a fora dels centres productius i entre ells. Tal manera de funcionar s'estenia com una taca d'oli més enllà dels municipis més grans i on la presència dels transportistes minvava, s'incrementava l'activitat dels pagesos ocasionalment traginers.

El sector en general, doncs, va gaudir de molt bona salut, d'aquí la cita de Cuspinera dels traginers enriquits de Caldes de Montbui o la bona salut de la celebració santantoniana a Sabadell i altres nuclis. La industrialització del segle XIX, doncs, va impulsar els sectors professionals que tenien en la festivitat de Sant Antoni la seva festa gran. A poc a poc, però, l'extensió dels nous mitjans de transport mecanitzat desplaçaren les bèsties i carros per camions i furgonetes.

Trencament i continuïtats, 1939-1979

Finalitzada la guerra civil espanyola, la població va haver d'enfrontar-se a un llarg període de dificultats econòmiques i socials. Esgotades les persones i la societat en el seu conjunt per l'esforç i el patiment bèl·lic, van ser molts els pobles on l'homenatge al sant protector va decaure fins a desaparèixer. Va ser el cas de Polinyà, on des del mateix 1939 no va fer-se, Cerdanyola (1954), Castellbisbal (1964), Santa Eulàlia de Ronçana (1967), Castellar del Vallès (1971), Montcada i Reixac, que s'afegeix a la llista en algun moment de la dècada dels cinquanta, i Barberà del Vallès als setanta. A més, a la mecanització del transport es va

incorporar paulatinament la mecanització del camp amb tractors moderns i altres eines. La festa va quedar en mans de la pagesia en desaparèixer el món del traginer, del transport en carros de cavalls, matxos o mules.

Encara, però, havia de venir un altre canvi social i econòmic que trasbalsaria els pobles vallesans. El conegut fenomen del desenvolupisme dels anys seixanta del segle XX va portar la industrialització a molts racons on s'havia establert tímidament o no existia. Els camps de conreu van deixar pas als polígons industrials on fàbriques de sectors cada vegada més heterogenis van omplir les antigues quarteres, ara ja definitivament substituïdes per hectàrees.

A la proliferació industrial va seguir l'arribada de grans quantitats

Passada a la Roca del Vallès, 1954. Font: Amics dels Arriers de la Roca del Vallès.

de treballadors d'altres latituds peninsulars, la qual cosa va modificar el substrat sociocultural als nostres pobles i ciutats. Noves parles, nous costums, en un moment de dificultats per a les nostres tradicions per la situació adversa que imposava la dictadura del general Francisco Franco a la cultura catalana.

Adaptacions a la nova societat , 1979-2016

La revifada de l'activitat esdevindrà un fet a partir dels anys vuitanta. Tot i que en molts municipis comença a reviscolar anteriorment, l'arribada dels primers ajuntaments democràtics després de la Segona República i la recuperació del clima de llibertats impulsaran, en general, la recuperació de les festes populars a tot Catalunya. I la commemoració de la festa de Sant Antoni també, a poc a poc. A Canovelles es va recuperar el 1962, l'any de la nevada; a Polinyà, el 1978, tot i que fins al 1986 no va constituir-se l'actual entitat. I segueixen: Barberà del Vallès (1987), Ripollet (dècada dels vuitanta), Castellbisbal (1991), Montcada i Reixac (1992), Castellar del Vallès (1994), la Garriga (tot i mantenir-se la festivitat, no és fins al 1998 que constitueixen l'entitat actual), Cerdanyola (1999) i Bigues i Riells (2002). El cas de la Roca del Vallès guarda similituds i diferències, ja que daten l'inici de la festa a la postguerra espanyola segons recorden els vells de la població, tot i que l'actual entitat va ser fundada el 2002.

Les noves generacions van voler recuperar una festa que havia mutat de raó de ser. Ja no era l'expressió festiva d'un grup social, professional o econòmic. Havia esdevingut un senyal d'identitat i els permetia enllaçar amb les arrels del passat que semblaven trontollar en uns anys de grans migracions i canvis productius.

No en tots els municipis es va recuperar, per diverses raons. A Mollet del Vallès, per exemple, l'any 1997 el consistori molletà va

optar per retirar els ajuts i l'autorització a la celebració dels Tres Tombs a causa d'un accident en el qual després de desbocar-se un cavall, van resultar ferits una dona i un nen.¹¹

Altres municipis la viuen amb intermitència com és el cas de Sant Fost de Campsentelles, on ha estat una activitat «molt d'estar per casa»¹². Poble petit i d'habitatges dispersos, entre 1950 i 1960 la festa va ser organitzada pels pagesos del poble. S'aturà, i entre 1984 i 1987 es va fer a impuls de l'ajuntament. Fins i tot va fer-se una *corrida* a cavall (*rejoneadores*). Va tornar a desaparèixer del calendari festiu, i entre els anys 2010 i 2016, ha estat en mans de l'Associació d'Amics del Cavall. Sembla que al corrent de celebració intermitent s'afegirà aquest any 2016 Montcada i Reixac a conseqüència de la jubilació per la festa de Joan Massagué, ànima de la seva recuperació l'any 1992. Des d'aleshores, l'any 2013, se'n va encarregar l'Ajuntament fins a l'any 2016, que les autoritats culturals públiques del poble han decidit «fer una pausa a l'espera que es constitueixi una nova agrupació dels Tres Tombs que li doni noves energies a la festa»¹³.

Les entitats que sorgeixen en aquest període estan definitivament deslligades de l'Església. Són entitats sense ànim de lucre, laiques i socialment transversals, com correspon a una societat cada vegada més secularitzada. S'incorporen a les organitzacions nous ens, com ara empreses hípiques, clubs d'enganxament, les regidories de Cultura o Festes i tradicions que aporten recursos i tècnics en molts municipis... En general s'acomia el cavall com a company de feina per incorporar-lo a l'imaginari lúdic, esportiu i fins i tot com a instrument terapèutic amb l'aparició de l'equinoteràpia. Respecte a les passades dels carros i carruatges actualment són veritables desfilades de museus rodants de recreació històrica del qual havien estat aquests vehicles de tracció animal en el passat.

Una oportunitat única per contemplar uns elements per a molts desconeguts en l'actual món de cotxes, camions, trens i avions.

Evolució dels elements festius

Finalment, cal anotar la pervivència d'elements de la festa que es mantenen en el temps com són la benedicció dels animals i les coques, passada de la comitiva i el ball de germanor amb l'adaptació corresponent als temps actuals.

La **secularització gradual de la societat** catalana al llarg de la segona meitat del segle XX ha minvat el contingut religiós de la diada de Sant Antoni Abat paradoxalment. Tot i el manteniment de la benedicció i els oficis religiosos en atenció a la commemoració del sant, els aspectes lúdics, relacionals i de cultura tradicional han atorgat un paper complementari a la seva part religiosa dins de la litúrgia cívica del dia. Ja no es commemora el mateix dia del sant i la ruta de carros i cavalls pels diferents pobles de la geografia vallesana i catalana al llarg de la primavera fa que les mateixes bèsties puguin ser beneïdes diverses vegades, traient-li el sentit religiós a l'acte.

Respecte a la denominació **passada o Tres Tombs** per referir-se a la rua de carros i cavalls també hi han hagut adaptacions. A la majoria de documents consultats d'abans dels anys seixanta als diferents pobles vallesans defineixen aquest punt neuràlgic de la celebració com «la passada», una desfilada pels carrers principals del poble. Respecte a la denominació de Tres Tombs tenim diverses explicacions.¹⁴ La primera fa referència a les tres voltes a l'entorn d'un espai sagrat (una església, una creu, etc.) que la comitiva faria després de la benedicció. Una segona versió atribueix la denominació de Tres Tombs al costum d'agafar un carro ben carregat i arrossegat per sis cavalls, dur-lo a una plaça i

fer-li fer tres voltes. La tercera atribuïa l'origen dels Tres Tombs a les tres voltes que donaria un cavall i genet sobre si mateix aixecat sobre dues potes.

Els Tres Tombs al Vallès s'introduirà a la festa de Sant Antoni a partir dels anys setanta del segle XX, quan moltes entitats comencin a organitzar desfilades de tres voltes pels carrers principals dels pobles, a imitació d'altres localitats on aquesta tradició era antiga i vigent i la commemoració es fa itinerant pels diferents pobles per tal d'afavorir la participació. Als nostres pobles, les entitats organitzadores feien una passada pels carrers principals del poble, acompanyats d'orquestra i beguda abundant. És el cas de Castellar i Santa Perpètua de Mogoda, atès l'extracció més popular dels organitzadors. No era el cas de Caldes de Montbui, on l'origen social de classe alta dels organitzadors feien de la passada un espectacle més d'ordre.

La música i el ball eren també elements consubstancials a la festa. A l'ofici, a la passada, al ball de tarda, de nit... era el moment de trobada lúdica de famílies i homes i dones joves en uns pobles on les possibilitats de diversió eren molt minses a principis de segle. Balls populars, que no tradicionals, com valsos, polques, etc. Tot i que hi ha pobles que tenen un ball propi i característic de la seva celebració de Sant Antoni com és el cas de Caldes de Montbui, on la coneguda com *Entrada de ball* constitueix un tret autòcton. Segons Cuspinera, els homes calderins, a finals del segle XIX, ballaven amb vestit negre i barret de copa alta. Les dones, per la seva part, lluien mantellina blanca apuntada al cap. Avui en dia encara perviu i és un acte cabdal dels actes de Sant Antoni a Caldes i a St. Feliu de Codines, on també hi ha dansa de St. Antoni.

Les inevitables adaptacions dels trets principals de la festivitat als nous temps van venir acompanyades de novetats destacades.

Abanderada i cordonistes de Caldes de Montbui a l'any 1969, les pioneres segons els calderins. Font: Associació Cultural Facultat de Sant Antoni Abat de Caldes de Montbui.

Una d'important va ser la **incorporació de la dona** com a genet a les passades i assolint els papers protagonistes de banderer i cordonista. A Caldes de Montbui va sortir l'any 1969 el primer trio femení¹⁵ i des de pocs anys abans la triada era escollida entre els joves de la localitat compresos entre els 16-20 anys. No és pas aquesta una característica menor.

Un dels grans problemes per a **la continuïtat** de la festa és la creació d'aficionats disposats a recollir el testimoni d'aquells que van recuperar i impulsar la festa a partir dels vuitanta. Una bona iniciativa en aquest sentit prové de Cerdanyola del Vallès. El populós municipi vallesà gaudeix de la peculiaritat que surten dos banderers i dues banderes a la passada dels Tres Tombs: els banderers grans, que duen la bandera històrica de 1926 (la

«Vermella»), i els petits, que en duen una altra (la «Verda»)¹⁶. Aquest costum de dues banderes el tenim documentat des de després de la Guerra Civil. Amb la recuperació de la festa el 1999, es va decidir que la bandera infantil anés passant d'escola a escola, com una manera de popularitzar la festa dels Tres Tombs entre els més petits. Cada escola banderera tria tres alumnes de 6è de Primària que la representaran en la passada del Tres Tombs.

La preocupació pel futur de la commemoració de les passades de Sant Antoni és la preocupació que més ens han fet arribar els membres de les entitats vallesanes amb qui hem parlat. Iniciatives

com les exposades ens fan ser optimistes respecte a la continuïtat de la festa heretada dels antics traginers. Aquestes i d'altres que vindran són un bon punt de partida per recollir la il·lusió que es veu en els rostres de grans i petits en contemplar el pas majestuós de genets, cavalls, carros i carruatges a les actuals passades de Sant Antoni. El futur està garantit, sens dubte.

La presència dels infants als diferents actes ha estat sempre viva. Avui són l'esperança de continuïtat. La imatge correspon a la passada del 2016 a Ripollet. Font: Comissió Organitzadora Festa de Sant Antoni Abat de Ripollet

Notes

1. El text d'on parteix aquest article el podreu trobar a Campoy, G.; Carreras, L.; Gispert, T.; Grau, J.; Guasch, T.; Martín, R.; da Ponte, H.I. & Vilàs, E. (2016): *Història de la Societat de Carreters de Sant Antoni Abat de Santa Perpètua de Mogoda: Cent anys de patrimoni cultural, 1916-2016. Santa Perpètua de Mogoda, CREM i SCSAASPM*. Concretament a la pàgina 95, on Vilàs va escriure *Notes sobre la festivitat de Sant Antoni Abat al Vallès*.

2. «Reglament de la Societat de Carreters y traginers del poble de Rubí», document de l'entitat. Transcripció literal de la còpia de l'original facilitada per la Núria Climent.

3. Climent Cuspinera (1899): *Guia-cicerone del viajero o bañista de Caldes de Montbuy*, Tipografia de la Casa Provincial de Caridad, pàg. 33-36. La guia consultada és propietat de Joan Clotet, que amablement ens la prestà per a la consulta. El seu volum és una quarta edició del text, la datació del 1873 es correspon amb una primera edició consultada per la Mercè Solé i citada en la seva obra escrita amb motiu dels 125è aniversari i titulada *1873-1998 Caldes de Montbui. Festa de Sant Antoni Abat, 125 anys de tradició*, editada per l'ajuntament calderí el 1998.

4. Concretament el seu actual president, Joan Bellavista

5. Un benefici eclesiàstic durant l'edat mitja era un entitat jurídica constituïda per la institució religiosa de forma vitalícia. El benefici volia dir disposar d'una renda (provinent de béns immobles, de delmes, censals, drets per l'administració de sagraments, etc.) i un ofici espiritual per a qui l'exercia. El beneficiari també podia gaudir d'altres privilegis de caràcter judicial, fiscal o militar. (N.A.).

6. Rosell, Josep (1971). «El centenari de la Colla Vella de Sant Antoni», *Diari de Sabadell*. Article de premsa localitzat als arxius de la Fundació Bosch i Cardellach.

7. Margarit, J. (1994): Programa anual de la Societat de Carreters de Sant Antoni Abat de Santa Perpètua de Mogoda

8. Josep Ache, redactor del *Diari de Sabadell*, va fer una intervenció a l'acte d'obertura de la VIII Trobada de Colles dels Tres Tombs, que va titular *La passada de Sant Antoni Abad de Sabadell, una visió històrica*, (25 d'abril de 2005), on tot els punts que desenvolupem en el nostre text queden perfectament explicats i paga la pena fer-ne una lectura atenta.

9. Pascual Madoz. *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Elaborat entre 1845 i 1850. Amb pròleg d'Antoni Pladevall l'editorial Curial va imprimir el 1985 dos volums on recolliren els ar-

ticles corresponents al principat de Catalunya. Allà podreu trobar informació estadística de tots els pobles catalans sobre habitants, economia, societat, etc.

10. A la revista *Vallesos*, núm. 13, corresponent a la primavera-estiu del 2017, podreu trobar una interessant carpeta dedicada a *Històries del tren al Vallès*. D'aquí sabem, entre d'altres coses, que el tren va arribar a Granollers el 1854, a Sabadell el 1855, a Terrassa el 1856, que entre 1870 i 1880 va construir-se la línia Barcelona-Sant Joan de les Abadesses i el 1880 la línia entre Mollet i Caldes, popularment coneguda com el *Calderí*.

11. Segons ens ha informat en Jordi Bertran, membre del Centre d'Estudis Molletans i company apreciat.

12. Ens ho va explicar l'estudiós local Jaume Rifa, que ens va atendre amablement a casa seva.

13. Així ens ho va explicar Laura Grau Ruiz, redactora de *La Veu de Montcada* que molt amablement va dedicar un temps a explicar-nos l'evolució de la festa de Sant Antoni a Montcada i Reixac.

14. Recollim aquí les tres teories que va explicar Ramon Esteve, de Barberà del Vallès, al documental *Barberà del Vallès i Sant Antoni. Records d'un poble pagès*, realitzat el 2005 per l'Ajuntament de la població amb motiu de la inauguració de l'exposició del mateix nom. El DVD i la documentació de l'exposició ens va ser facilitat pel personal tècnic de la regidoria de Cultura de Barberà del Vallès, representats per Àlex Garcia.

15. Segons testimonia Joan Bellavista, actual president de l'entitat calderina.

16. Així ens ho va informar en Jordi Garsaball Rivases, gràcies a la intermediació de la Montserrat Garriga Teixidó.

Bibliografia:

Ache, Josep (2005). «La passada de Sant Antoni Abad de Sabadell, una visió històrica». Dins a *VIII Trobada de Colles dels Tres Tombs*, inèdit.

Campoy, G. Carreras, L.; Gispert, T.; Grau, J.; Guasch, T.; Martín, R.; a Ponte, H.I. & Vilàs, E. (2016): *Història de la Societat de Carreters de Sant Antoni Abat de Santa Perpètua de Mogoda: Cent anys de patrimoni cultural, 1916-2016. Santa Perpètua de Mogoda, Cercle de Recerques i Estudis Mogoda i Societat de Carreters de Sant Antoni Abat de Santa Perpètua de Mogoda*.

Blanquer, Joan (1999). *Castellar en el meu record*, Ajuntament de Castellar del Vallès. Autoedició.

Cuspinera, Climent (1899). *Guia-cicerone del viajero o bañista de Caldes de Montbuy*, Tipografia de la Casa Provincial de Caridad.

«Festa de Sant Antoni a Castellar. Hem fet història», *Forja*, 5 de març de 1994.

Jordi (1971). «Adéu als cavalls», *Forja*, 23 de gener de 1971, pàg. 2, Castellar del Vallès.

Pascual Madoz (ed. 1985). *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España y posesiones de Ultramar*, elaborat entre 1845 i 1850. Amb pròleg d'Antoni Pladevall, l'editorial Curial va imprimir el 1985 dos volums on recolliren els articles corresponents al principat de Catalunya.

Rosell, Josep (1971). «El centenari de la Colla Vella de Sant Antoni», *Diari de Sabadell*, 9 de gener de 1971.

Rovira, J.J. i Cubilla, J.M (2003). *Els Tres Tombs (la festa dels cavalls i els traginers)*, edició pròpia, la Garriga.

Sánchez, M.T (2007). *Passat i present de "La Cooperativa"*, Ajuntament de Barberà del Vallès.

Solè, Mercè (1998). *Festa de Sant Antoni Abat. 125 anys de tradició*, Caldes de Montbui, Museu Caldes de Montbui.

Vergés, Lluís (1972). *El llibre de Castellar*, autoedició.

